

NEMIS TILI DARSLARIDA LUG‘AT BOYLIгинI OSHIRISHNING SAMARALI USULLARI

Axmedova Sayyora Abduraimovna

Termiz davlat universiteti akademik litseyi nemis tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis tili darslarida o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirishning samarali usullari tahlil qilingan. Xususan, yangi so‘zlarni kontekst asosida o‘rgatish, vizual vositalardan foydalanish, interaktiv o‘yin texnologiyalarini qo‘llash, raqamli platformalardan foydalanish hamda takrorlash va mustahkamlash jarayonining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda lug‘at boyligining o‘rni ilmiy-metodik jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari nemis tili darslari samaradorligini oshirish va o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Nemis tili, lug‘at boyligi, so‘z zaxirasi, interaktiv metodlar, vizual vositalar, raqamli texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, chet til ta‘limi, innovatsion yondashuv, o‘quv jarayoni.

Bugungi globallashuv jarayonida chet tillarini puxta egallash zamonaviy ta‘lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Xususan, nemis tili xalqaro muloqot, ilm-fan, texnologiya, ta‘lim va madaniyat sohalarida muhim o‘rin tutadigan tillardan biri sifatida o‘quvchilar tomonidan keng o‘rganilmoqda. Nemis tilini samarali o‘zlashtirish jarayonida lug‘at boyligi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki so‘z boyligi yetarli darajada shakllanmagan o‘quvchi tinglab tushunish, o‘qish, yozish va og‘zaki nutq ko‘nikmalarini to‘liq namoyon eta olmaydi. Shu sababli nemis tili darslarida o‘quvchilarning lug‘at zahirasini oshirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Lug‘at boyligi – bu faqat yangi so‘zlarni yodlash emas, balki ularning ma‘nosi, talaffuzi, grammatik xususiyatlari, uslubiy qo‘llanilishi hamda nutq jarayonida o‘rinli ishlata olish ko‘nikmalarini egallashni ham anglatadi. Til o‘rganishda aynan so‘z boyligi kommunikativ kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, o‘quvchilarning erkin fikr bildirish, matn mazmunini tushunish va muloqotga kirishish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu jihatdan qaraganda, nemis tili darslarida lug‘at ustida tizimli va maqsadli ishlash ta‘lim samaradorligini oshiradi.

An‘anaviy darslarda lug‘at ustida ishlash ko‘pincha tarjima qilish yoki so‘zlarni yodlash bilan cheklanib qoladi. Biroq zamonaviy metodika shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirish uchun interaktiv usullar, kommunikativ mashqlar, o‘yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya vositalari, kontekst asosida o‘qitish, vizual materiallardan foydalanish kabi innovatsion yondashuvlar ancha samarali natija beradi. Bunday metodlar o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda yangi so‘zlarni uzoq muddat xotirada saqlashga yordam beradi.

Shuningdek, akademik litsey va umumta‘lim muassasalarida nemis tilini o‘qitishda o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik holati, til o‘rganish motivatsiyasi hamda individual qobiliyatlarini inobatga olish zarur. Har bir o‘quvchining lug‘at o‘zlashtirish

sur'ati turlicha bo'lgani sababli differensial yondashuv, juftlik va guruhli ishlar, mustaqil topshiriqlar, ijodiy mashg'ulotlar muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi – nemis tili darslarida o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishning samarali usullarini ilmiy-metodik jihatdan tahlil qilish, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hamda ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlarini yoritishdan iborat. Ushbu tadqiqot natijalari nemis tili o'qituvchilari faoliyatida dars samaradorligini oshirish, o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Nemis tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish muhim metodik vazifalardan biri hisoblanadi. Til birliklarini chuqur o'zlashtirish, ularni nutq jarayonida erkin qo'llash va muloqotda faol ishlatish bevosita lug'at zaxirasining kengligiga bog'liq. Shu sababli dars jarayonida yangi so'zlarni o'rgatish bilan birga, ularni mustahkamlash, takrorlash va amaliy nutqda qo'llashga yo'naltirilgan usullardan foydalanish zarur. Zamonaviy pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, lug'at ustida ishlash tizimli va qiziqarli tashkil etilganda ta'lim samaradorligi sezilarli darajada ortadi.

Birinchi navbatda, yangi so'zlarni kontekst asosida o'rgatish samarali usullardan biridir. O'quvchi alohida so'zni yodlaganidan ko'ra, uni gap yoki matn tarkibida o'rgansa, ma'nosini chuqurroq anglaydi va eslab qoladi. Masalan, "lernen" fe'lini alohida berish o'rniga "Ich lerne Deutsch jeden Tag" kabi gap orqali tushuntirish natijador bo'ladi. Bu usul so'zning grammatik shakli, qo'llanish o'rnini va ma'nosini bir vaqtning o'zida o'zlashtirish imkonini beradi. Kontekstual o'qitish o'quvchilarning matn bilan ishlash ko'nikmasini ham rivojlantiradi.

Ikkinchi muhim usul – vizual vositalardan foydalanish. Rasmlar, jadvallar, kartochkalar, infografikalar va videomateriallar yordamida yangi so'zlarni o'rgatish o'quvchilarning diqqatini jalb etadi hamda xotirada mustahkam saqlanishiga yordam beradi. Ayniqsa, predmetlar, ranglar, kasblar, oziq-ovqat mahsulotlari yoki kundalik hayotga oid mavzularda tasviriy materiallar juda qulay hisoblanadi. Masalan, "das Obst", "das Gemüse", "die Kleidung" mavzularida rasmi kartochkalar yordamida o'quvchilar tez va qiziqarli tarzda yangi so'zlarni o'zlashtiradilar.

Uchinchi usul sifatida interaktiv o'yin texnologiyalari katta ahamiyatga ega. Lug'at boyligini oshirishda "Kim tez topadi?", "So'z zanjiri", "Rasmga qarab ayt", "Mosini top", "Topishmoq", "Rolli o'yinlar" kabi mashg'ulotlar samarali natija beradi. O'yin jarayonida o'quvchilar o'zlari sezmagan holda yangi so'zlarni takrorlaydi, talaffuz qiladi va amalda qo'llaydi. Bu esa darsga bo'lgan qiziqishni oshirib, passiv o'quvchilarni ham faol ishtirok etishga undaydi.

To'rtinchi yo'nalish – raqamli texnologiyalar va onlayn platformalardan foydalanish. Hozirgi davrda Quizlet, Kahoot, Wordwall, Duolingo kabi platformalar lug'at boyligini oshirishda keng qo'llanilmoqda. Ushbu vositalar orqali o'quvchilar testlar, o'yinlar, audio mashqlar va virtual kartochkalar yordamida mustaqil shug'ullanish imkoniga ega bo'ladi. Raqamli resurslar o'quvchini darsdan tashqari vaqtda ham til o'rganishga undaydi, bu esa uzluksiz ta'lim tamoyiliga xizmat qiladi.

Beshinchi muhim omil – takrorlash va mustahkamlash tizimidir. Yangi o'rganilgan so'zlar muntazam ravishda qayta ishlatilmasa, tez unutiladi. Shu sababli har bir dars

boshida avvalgi mavzularga oid qisqa savol-javoblar, mini testlar, diktantlar yoki dialoglardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Takrorlash jarayoni bosqichma-bosqich olib borilganda o'quvchining faol lug'ati kengayadi va so'zlarni nutqda ishlatish malakasi shakllanadi.

Shuningdek, mustaqil ijodiy topshiriqlar ham lug'at boyligini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilarga yangi so'zlar ishtirokida gap tuzish, kichik matn yozish, dialog yaratish, prezentatsiya tayyorlash yoki kundalik yuritish kabi vazifalar berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar orqali o'quvchi o'rgangan so'zlarini real nutq vaziyatida qo'llashga odatlanadi. Natijada lug'at zaxirasi faqat nazariy emas, amaliy ko'nikmaga ham aylanadi.

Nemis tili darslarida lug'at boyligini oshirish bir martalik jarayon emas, balki uzluksiz va maqsadli pedagogik faoliyatdir. Kontekst asosida o'qitish, vizual vositalar, interaktiv o'yinlar, raqamli platformalar, muntazam takrorlash va ijodiy topshiriqlar uyg'unligi o'quvchilarning so'z boyligini sezilarli darajada oshiradi hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi. Nemis tili darslarida o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish chet tilini samarali o'zlashtirishning eng muhim shartlaridan biridir. So'z boyligi yetarli darajada shakllangan o'quvchi tinglab tushunish, o'qish, yozish va og'zaki nutq jarayonlarida erkinroq ishtirok etadi. Shu bois lug'at ustida ishlash ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida muntazam va maqsadli tashkil etilishi zarur.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yangi so'zlarni kontekst asosida o'rgatish, vizual materiallardan foydalanish, interaktiv o'yinlarni qo'llash, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan unumli foydalanish hamda takrorlash tizimini yo'lga qo'yish lug'at boyligini oshirishda yuqori samaradorlik beradi. Mazkur usullar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, ularning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va tilni amaliy qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, individual qobiliyatlari va o'zlashtirish darajasini hisobga olgan holda differensial yondashuv asosida darslarni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa har bir o'quvchining imkoniyatidan kelib chiqib natijaga erishishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, nemis tili darslarida lug'at boyligini oshirishning samarali usullaridan foydalanish ta'lim sifati va samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantiradi hamda ularni zamonaviy raqobatbardosh mutaxassis sifatida tayyorlashga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Passov E.I. Kommunikativ metodika osnovы obucheniya inostrannym yazykam. – Moskva: Prosveshchenie, 1991.
2. Bim I.L. Teoriya i praktika obucheniya nemetskomu yazyku. – Moskva: Prosveshchenie, 2002.
3. Azimov E.G., Shchukin A.N. Noviy slovar metodicheskikh terminov i ponyatiy. – Moskva, 2009.
4. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.

5. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2003.
6. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). – Council of Europe, 2020.
7. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London: Pearson Education, 2015.
8. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. – London: Longman, 2002.